KÜLTÜREL ETKİLEŞİM SÜRECİNDE DEĞİŞEN GÜNDELİK YAŞAM: ANKARA'DAKİ "SANDIKLILILAR"

Serkan GÜZEL *

ÖZ

Modern sosyal bilimin alternatif bir yaklaşımı olarak değerlendirilen nitel araştırma yöntemi, sadece antropoloji de değil aynı zamanda sosyolojide de yaygınlaşmaya başlamıştır. Nicel araştırma yönteminin aksine nitel araştırma yönteminin temel özelliği, belirli bir örnekleme tekniği, teori, hipotez ve istatistik kullanılmadan uygulanabilmesidir. Bu, bazı grupların gündelik yaşamının "hayat hikayesi" veri toplama tekniği ile incelenmesinin günden güne daha da kolaylaşması anlamına gelir. Bu nedenle, bu çalışma özellikle Sandıklılılar grubunun Sandıklı'dan Ankara'ya göçün önemli sonuçlarından biri olan kültürel değişim sürecine odaklanmaktadır. Bu bakış açısından, bu göçün diğer "plansız" ve "rastlantısal" göçlerden farklılığı belirginleşir. Aile gruplarının ev sahipliği ve Sandıklı düğünlerinde önemli yer tutan diğer kültürel etkinliklerin sürdürülmesindeki güçlükler, bu çalışmanın dikkate değer iki sonucudur.

Anahtar Kelimeler: *Kültür, Kültürel Etkileşim, Gündelik Yaşam, Eğitim, Göç, Kentleşme*

ABSTRACT

Estimated as an alternative approach of modern social science, qualitative method has begun to widespread not only in anthropology but also in sociology. Unlike quantitative method, main characeristics of qualitative method is that it could be applied without using any accurate sampling techniques, theories, hypothesis and statistics. This means examining some group's everyday life getting easier day by day via "life story" data collection. That's why, this paper particularly focuses on "San-

* Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

dıklılılar" group's cultural change process which is one of the significant outcome of migration from Sandıklı to Ankara. From this perspective, differences of this migration from other "unplanned" and "accidental" migrations become clear. Hosting of family groups, and difficulties to sustain other cultural activities which took crucial place in Sandıklı wedding ceremonies is two considirable result of this paper.

Key Words: *Culture, Cultural İnteraction, Everyday Life, Education, Migration, Urbanization*

GİRİŞ

Modernleşme süreci ile birlikte sanayi devriminin ürünü olan kent temelli toplum yapısının oluşumunu açıklayabilmek için sosyolojinin makro kavramlaştırmalara ve teorilere yönelmesi, insan yaşamının kültürel boyutunu büyük oranda göz ardı etmesi ile sonuçlanmıştır. Böylece, uzun yıllar "insan ve grup yaşamı"nın kültürel temelleri, sosyal antropologların inceleme alanı gibi anlaşılmıştır. Sosyal antropologlar kültürel farklılıkları, ilk zamanlarda grupların "fiziki özellik"lerine göre belirlemeye çalışmışlar; ancak modernleşmenin olgunlaşma aşamasında grupları birbirinden farklılaştıran en önemli etkenin "kültürel özellik"ler olduğuna ilişkin yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu doğrultuda kültürlerin "kendine özgü"lüklerini "kültür çevresi" (Kösoğlu, 1998:16) ile açıklamaya çalışan yaklaşımların sayısı artmaya başlamıştır.

Postmodern kuramların öngördüğü gibi akıl ve aydınlanma projesinin tam anlamıyla başarısızlığa uğramaması ve postmodernistlerin alternatif olarak öne sürdükleri toplum yapısının beklenildiği kadar somutlaşmaması nedenlerinden dolayı sosyologlar, daha büyük topluluklar içerisindeki grupların kültürel boyutlarının önemli ölçüde göz ardı edildiğini giderek daha çok fark etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda insan davranışının nedenlerinin sadece "makro kavramsallaştırma"lar ile açıklanamayacağı daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu değişim, çeşitli sosyal bilim dallarının-buna modernleşmenin başlangıç aşamalarında bireysel nitelikte olmadığı için kültürü inceleme alanı dışında tutan psikoloji de dahildir-kültürün "bireysel temelleri"ni araştırmaya başlamışlardır (Bock, 2001:18). Böylece, modernleşmenin erken aşamalarında bireysel nitelikte olduğu için göz ardı edilen; fakat "sosyal gerçekliği" açıklamada oldukça işlevsel nitelikte olan "gündelik yaşam"ın önemi artmaya başlamıştır. Bu değişim sürecinin en önemli göstergesi, "feneomenoloji" ve "etnometodoloji" yaklaşımlarının makro kavramsallaştırmaları mümkün olduğunca göz ardı ederek "gündelik yaşam gerçekliği"ni birey ve/ya da grupların bakış açısından ortaya koymaya çalışmasıdır.

ÇALIŞAMANIN YÖNTEMİ

Sosyologların gözlem yaparken "etkileşmeme"lerine ve "tipolojiler oluşturarak gerçekliği anlamaya ve açıklamaya çalışmalarına eleştirel bakış açısını vurgulayan çok önemli iki yaklaşım "fenomenoloji" ve "etnometodoloji"dir. Bu iki yaklaşıma göre, gündelik yaşamda kazanılan deneyimlerin "anlamlandırılma biçimleri" göz önünde bulundurulmadan "gerçekliğin algılanışı"nı bireyin ve/ya da grubun bakış açısından ortaya koymak oldukça zordur. Çünkü "gerçeklik, bireylerin gündelik yaşamı 'üretmeleri' ile başlar ve 'yeniden düzenlemeleri' ile tamamlanır." Bireylerin soysal koşulları ise, büyük oranda söz konusu "kendiliğinden oluşan bağlama" göre şekillenir (Dooley, 2001: 258; Holstein and Gubrium, 1994: 264-265; Poloma, 1993: 241-252; Wolff, 1990: 529-545). Bu iki yaklaşım aynı zamanda nitel araştırmaların, nicel araştırmalardan farklılığını da belirginleştirir.

"Nicel araştırma" tasarımlarından farklı olarak "nitel araştırma"ların en temel özelliği kesin ve "belirlenmiş kurallara dayalı herhangi bir 'kuramsal model'" gerektirmemesidir (Alasuutari, 1995: 9-39). Bu özellik aynı zamanda "nitel araştırmaların 'tanımlanması'nı güçleştirmiştir." (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 19-22) Bu güçlüklere rağmen yine de, nitel araştırmaların sınırlılıklarından belli başlıları şu şekilde belirlenir: "Keşfedici" (gerçeklik yaratıcı) özelliği, araştırmacıya daha fazla "özerklik" tanımıştır. "Yaşanmış deneyimleri araştırması", "grubun bakış açısından gerçekliği kavraması", "bir teori test etme amacının olmaması", "araştırma raporunun yazılış biçimini büyük oranda araştırmacıya bırakması" (Woods, 1995: 3-38), "günlük dilde yazılmış bir 'öykü' niteliği taşıması" (Dooley, 2001: 250), "araştırma bulgularına göre 'gerçeklik' üzerinde tartışmalar yapılabilmesine kaşın araştırma evreni ile ilgili genel kanunlara varılmaması" (Holstein and Gubrium, 1994: 264), "birden fazla 'teknik' kullanarak 'güvenirlilik ve geçerliliği'ni arttırması" (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 56), "güvenirliliğe göre geçerliğin ön plana çıkması" (a.g.e: 77), "daha fazla ayrıntı içermesi" (Dooley, 2001: 248), "çok özel 'örnekleme' tekniklerine gereksinim olmaması ile birlikte çok nadiren de olsa 'olanaksız örnekleme' tekniklerinden biri olan 'zincir örnekleme' yöntemini kullanması"dır (Neuman, 2003: 211).

"Betimsel gerçekçi bilgilere ulaşmayı amaçlayan nitel araştırma"larda (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 27) yaygın olarak kullanılan veri toplama teknikleri "gözlem", "görüşme" (genellikle derinlemesine görüşme) ve "yaşam öyküsü"dür (Atkinson, 2002: 125; Yıldırım ve Şimşek, 2000: 55). "Soruların 'duygusal' temalar içermesi her ne kadar yaşam öyküsünün olumsuz bir

özelliği gibi görünse de; grup üyelerinin 'yaşam deneyimi', 'değerleri', 'kararları', 'iş yaşamı', 'ideolojisi', 'kültürel birikimi' ve 'bakış açısına ilişkin dikkate değer veriler sağlaması" açısından yaşam öyküsü (Gubrium and Holstein, 2004: 140-147; Johnson, 2002: 104-109) "en iyi nitel veri toplama tekniklerinden birisi olarak değerlendirilir" (Miller and Glossner, 2004: 131-132). "Görüşme yönteminde bilgi alınacak kişilere araştırmanın amacına ilişkin "açık ve anlaşır bilgiler vermek", kullanışlı veriler elde etmenin en temel koşullarından birisidir. Fakat araştırma daha önceden yapılmamış ise soruların "açık uçlu" olması, verilerin toplanmasında çok daha işlevseldir" (Bernard, 1994: 211-213). Böylece, nitel veri toplama teknikleri araştırmacının görüşme yaptığı grup üyelerinin "farklı bakış açıları"nı da değerlendirme olanağı sağlar (Warren, 2002: 84-92). Üstelik, "yaşam öyküsü tekniğinde bireyin gündelik yaşamında 'gizlediği şeyleri', 'gizemli yönleri'ni, 'çevresi ile etkileşimi'ni görüşme esnasında 'eğlenceli bir şekilde' ve 'kendi istediği biçimde' anlatması, bireyin topluluk üzerindeki etkisini ya da topluğun birey üzerindeki etkisini ortaya çıkardığı için araştırmacının da bir parçası olduğu 'gerçekliği' daha kolay anlamasını da sağlar" (Atkinson, 2002: 122-125). Burada araştırmacının göz önünde bulundurması gereken en önemli noktalardan birisi de, "anlatılanların tamamen gerçekliğin kendisi olmadığıdır" (Atkinson, 2002: 136). "Oldukça uzun süren yaşam öyküsü esnasında aktarılan bilgilerin kağıt üzerine not edilmesi, görüşmenin akşını olumsuz etkileyeceğinden her görüşmede 'kayıt cihazı' kullanmak oldukça önemlidir" (Bernard, 1994: 222-223).

Sandıklı'dan Ankara'ya göç sonucunda "Sandıklılılar Grubu"nun karşı karşıya kaldığı "kültürel etkileşim süreci"nin ayrıntılı bir şekilde ortaya konabilmesi için çalışmada "gündelik yaşam" ölçütünü ön plana çıkaran "fenomenolojik" ve "etnometodolojik" yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu da, araştırmanın "betimsel gerçekçi bilgiler öngören 'nitel araştırma' modeli"ne (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 27) göre tasarlanmasını gerektirmiştir. Her ne kadar nitel araştırmalarda "herhangi bir teori test etme", "araştırma evrenine ilişkin genel kanunlara varma ve çok özel örnekleme teknikleri kullanma" zorunluluğu olmasa da; en azından çalışmanın sınırlılıklarının çizilmesi açısından örneklem, Ankara'da yaşayan 15 "Sandıklı'lı" ile sınırlandırılmıştır. Grup üyelerinin "gerçekliğe bakış açıları"nı ortaya koyabilmek için nitel araştırmaların yapısına uygun olan "yaşam öyküsü" veri toplama tekniği kullanılmıştır. Grup üyelerinin olumlu yaklaşımları, görüşmelerde "kayıt cihazı"nın kullanımını kolaylaştırmıştır. Görüşmecilerin kimlikleri gizli tutulmak koşuluyla, araştırma raporunun "güvenirliliğinin arttırılması" için mümkün olduğu kadar görüşmecilerin "doğrudan ifadeleri"ne yer verilmeye çalışılmıştır. Ancak göz önünde bulundurulması gereken önemli ayrıntı da,

görüşme yapılan kişilerin ifadelerinin "tamamı"na yer verilememesidir. Bunun, ilk nedeni görüşmelerin uzun sürmesi, ikini nedeni ise bu çalışma kapsamında yer verilemeyecek kadar çok ifade olmasıdır. Daha sonra görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Değerlendirilen verilere uygun olması koşuluyla, kültürel etkileşime ilişkin kavramların sınırlılıkları belirlenmiştir. Bütün bu etkenler göz önünde bulundurularak oluşturulan çalışma raporunun aşamaları şöyle özetlenebilir: Veriler "göç öncesi: Sandıklı'da gündelik yaşam", "göç süreci", "göç sonrası: Ankara'da gündelik yaşam" şeklinde üç temel kategoriye ayrılarak araştırma raporuna aktarılmış; bu kategoriler aynı zamanda çalışmanın temel bölümlerini oluşturmuştur.

Kültürel Etkileşim

Kültürel etkileşim kavramının belirgin şekilde ortaya konması, büyük oranda kültür kavramının sınırlılıklarına bağlıdır. Ancak kültürün sınırlılıklarının belirlenmesi varsayıldığından daha zordur. Bunun en önemli nedenlerinden birisi kültür kavramının pek çok etkenle yakından ilişkili olması, diğeri ise kültürün "somut olmayan doğasıdır. Bu iki özellik, kültürün doğasına ilişkin tanımların sayısını dikkate değer oranda arttırmıştır. Bu bağlamda kültürün tanımını yapmaya çalışmak yerine boyutlarını ortaya koymak, kavramın sınırlılıklarının belirlenmesini daha da kolaylaştırır. Kültür kavramının tanımları incelendiğinde, neredeyse tamamına yakınının Latince kökeni ile yakından bağlantılı olduğu görülür: Kökeni Latince olan ve Fransızca'da "culture" anlamı daha da belirginleşen kültür kavramının, ilk başlarda "hayvan yavrusu meydana getirme", "besleme" ve "tarlaya ekin ekme" anlamında kullanıldığı öne sürülür. Kavramın bu anlamlarının 19. yüzyılın sonlarına doğru "grup yaşamının farklılıkları"nı belirginleştirmek anlamına taşındığı görülür (Aslantürk, 1999:195; Williams, 1995:10). Kültür kavramının önemi, özellikle "grup yaşamının farklılıkları"nı belirginleştirmek için kullanılmasından sonra daha da artmıştır. Bu doğrultuda kavram önceleri sosyal antropolojinin sonraları ise sosyolojinin ilgi alanına girmiştir.

İlk bakışta karmaşık gibi görünse de kültür kavramının "bireysel", "süreçsel", "grup dinamiği", "kuşaklara aktarım", "imgesel" ve "maddi boyut"una ilişkin yaklaşımlar doğrultusunda ele alınması, kavramın belirginleşmesini sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu ele alış tarzı aynı zamanda "grup yaşamının kültürel etkileşim sürecinde değişme düzey"ini ön plana çıkarması bakımından, kavramın sosyolojik bakış açısına taşınmasını sağlar. Kültür kavramı "bireyin ve halkın yaşam biçimi" (Eriksen, 2001:25; Uygur, 1984:17), "bireyin, kendisini, 'kendi evinde hissetme'sini sağlayacak bir mekanizma" (Uygur, 1984:17), "alışkanlık" (Fitcher, 1994:85), "bireyin

kendisini algılama ölçütü" (Uygur, 1984:17) olarak ele alındığında "bireysel boyut"u; "toplum, birey, eğitim gibi değişkenler arasındaki karmaşık süreçlerin bir işlevi" (Güvenç, 1994:101), "doğanın insanlaştırma biçimine özgü bir süreç" (Uygur, 1984:17) olarak yorumlandığında ise "süreçsel boyut"u ön plana çıkar. Ayrıca "öğrenilen, okunan, işitilen şeylerin zihinde bıraktığı tortu" (Güngör, 1991:50-51), "toplum veya gruplardaki kişiler için bir rehber, model veya norm" (Fitcher, 1994:85), "bir insan ve toplum kuramı" (Güvenç, 1994: 95), "sembolleştirilmiş anlam sistemleri" (a.g.e:133) şeklinde değerlendirildiğinde "imgesel boyut"u belirginlik kazanır. Bireysel, süreçsel ve imgesel boyutlar birlikte değerlendirildiğinde ise kültürün "grup dinamiklerini birbirlerinden farklılaştırma" niteliği daha da somutlaşır. Üstelik bir grup dinamiğini diğerinden farklaştıran en önemli etkenlerden birisi de, "grup üyelerinin 'aynı biçimde' gerçekleştirdikleri etkinliklerdir." (Fitcher, 1994:85). Bu özellik bir yandan bireylerin grupla bağlantısını güçlendirirken; diğer yandan da tek tek bireylerden bağımsız bir 'grup yaşamı'nın temelini atar.

Grup üyeleri tarafından aynı tarzda yapılan etkinlikler aynı zamanda kültürün "kuşaktan kuşağa aktarılan" özelliğine vurguda bulunur. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılan özelliği ise grupların, "kültürel etkileşim süreci"nde varlıklarını sürdürebilmeleri için en temel gerekliliklerden biri olduğunun göstergeleri şöyle belirlenebilir: "Bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek, beceri ve alışkanlıkları içine alması" (Taylor'dan aktaran Güvenç, 1994: 101); "sosyal deneyimlerden geçerek zamanımıza kadar gelmesi" (Nirun, 1994: 63); "aynı geleneği paylaşanların yeni nesillere aktardıkları bir grup öğrenilmiş davranışlar bütünü" olması (Erkal, 1998:131); "bir topluluğun kendi hayati problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği araçlar" olmasıdır (Güngör, 1997:68).

Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılan özelliklerinin "kültürel etkileşim süreci"nde sür(dürül)mesi, tamamen olmasa bile büyük oranda grupların birbirleriyle karşılaşmalarından ortaya çıkan kültürün "maddi yapı"sına bağlıdır. "Herhangi bir kültürün, başka bir kültürü maddi yapısına uydurmadan kabul edemeyeceği"ne ilişkin bakış açısı (Özönder, 1984:142), bunun en önemli göstergelerinden birisidir. Ancak "yapı, kimlik ve anlamlı sınırlılıklardan oluşan kültür kavramının düşünce, inanç, tutum vb. gibi boyutlarını göz ardı etmemek de oldukça önemlidir. Kültürü anlamak için bile olsa kültür kavramının tamamını maddi boyuta indirgememenin gerekliliği oldukça açıktır" (Namenwith and Weber, 1987:8-10). Bu bağlamda kültürün maddi boyutunun, "insan-insan etkileşimi"nden çok "insan-doğa etkileşimi" ile yakından ilişkili olduğu öne sürülebilir: "Doğanın yarattıklarına karşılık

insanoğlunun yarattığı her şey" (Zvorokine'den aktaran Güvenç, 1994: 100) "bir toplumun 'yiyecek', 'giyecek', 'barınak', 'korunak' gibi "temel gereksinim"lerinin karşılanabilmesi için kullanılan her türlü araç gereçten oluşan 'özdeksel' ve 'tinsel' alanlardır." (Fuat, 2000:73)

Dünya tarihinin hemen hemen hiçbir aşamasında grup yaşamının sadece daha büyük topluluktan değil büyük topluluk içindeki diğer gruplardan da bağımsız olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, grupların pek çoğunun belli bir etkileşim süreci sonunda karşılaştığı grubu değiştirdiği oranda kendisinin de değiştiği görülür. "kültürleme", "kültürleşme", "kültürlenme", "zorla kültürleme", "kültürel gecikme", "kültür şoku" gibi kavramlar bu bağlamda ortaya konmuştur. Buna göre "birey davranışının kurumlar aracılığıyla toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde değiştirilerek kültürün sürekliliğinin sağlanması "kültürleme" kavramı ile karşılanırken (Güvenç, 1994:122); iki ya da daha çok grubun etkileşimi sonucunda gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri benimsemesine bağlı olarak yeni bir kültür bileşiminin ortaya çıkması ise "kültürleşme" kavramı ile karşılanır" (a.g.e: 126). "Kültürlenme" kavramını bu iki kavramdan (kültürleme ve kültürleşme) farklılaştıran en önemli nitelik ise, belli bir etkileşim sonucunda "her iki kültüre de ait olmayan yepyeni bir sentez" ortaya çıkmasıdır. Buna karşın "bir grubun, diğer bir grubun kültürel değerlerini "zor kullanarak" benimsetmesi ise "zorla kültürleme" kavramı ile karşılanır." (a.g.e:122) "Belli bir kültür içindeki 'maddi ve maddi olmayan' bölümlerin uyumlu bir şekilde değişmemesinden [bu genellikle kültürün maddi boyutunun, maddi olmayan boyutunun hızından dikkate değer oranda fazla olmasından kaynaklanır] kaynaklanan değişme "kültürel gecikme" kavramına denk düşerken (Erkal, 1998:140); "bir kültürden başka bir kültüre geçen birey ya da grupların, yeni kültüre uyum sağlamakta karşılaştıkları 'güçlük', 'sıkıntı' ve 'kısmi bunalımlar' ise "kültür şoku" kavramına denk düşer (Güvenç, 1994:122). Bu kavramların bu çalışma açısından önemi bir yandan Afyon-Sandıklı'dan gelerek Ankara'ya yerleşen "Sandıklılılar Grubu"nun kendi kültürel niteliklerini "kent kültürü"nde ne derecede yaşatabildiklerini ortaya koymak; diğer yandan da grubun "kent yaşamı"ndan etkilenme düzeylerini ortaya koymaktır.

Göç Öncesi: Sandıklı'da Gündelik Yaşam

Sosyolojik bakış açısından göç, en önemli sosyal değime süreçlerinden birisi olarak değerlendirilir. Bundan dolayı sosyoloji göçün nedenleri ve sonuçları üzerine odaklanmıştır. Göç olgusu, "coğrafi bölgeler arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri" (Ünalan, 1998:91-92) olarak değerlendirildiği

gibi; "mekan organizasyonunun yeni koşullara uyumu" olarak da değerlendirilir (Marrison'dan aktaran Tekeli ve Erder, 1978:17). Ancak göç sadece "mekân" değişimiyle sınırlı değildir aynı zamanda "zaman", (Özcan, 1998:78-81) alışkanlık, norm, değer, tutum gibi etkenlerin de değişimini kapsayıcı niteliktedir.

O dönemde belirgin şekilde etkili olan geçim sıkıntısına rağmen kültürel etkinliklerin gerçekleştirilmesine önem verildiği görülür. Görüşme yapılanlardan birisi, o dönemdeki geçim sıkıntısını şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Tarla, bağ bahçeden kaldırılan ürünlerle geçim sağlanırdı. Çocukluğumda tarladan kaldırılan buğday, yarıcı kullanılarak bulgur haline dönüştürülürdü. Buğday un edilir, hazır bulundurulurdu. Tarlalardan kaldırılan haşhaştan, haşhaş yağı yapılırdı. Büyükbaş hayvanlardan sağdığımız sütlerle, beslenirdik. Eskiden çay, kahve yoktu. Tarladan getirdiğimiz buğday, yağ, un, haşhaş gibi mahsullerle ihtiyaçlarımızı karşılardık. II. Cihan harbi devreye girdiğinde et bulmak zorlaştı. Olanlar tavuk keserdi. Bir zamanlar hatırlıyorum, çocukluk yıllarımda, Sandıklı'da dokuma tezgahları kurulmuştu. Bunun kooperatifi oluşturuldu. İlçedeki kadınlar kooperatifin kurslarında dokumacılığı öğrendiler. Tarlalardan gelen gelirlerin yanında, dokumacılıktan Amerikan bezi, astar vb. yapıldı ve kooperatif bunları satın aldı."*

İlerleyen dönemlerde Sandıklı'nın geçirdiği sosyo-ekonomik değişim süreci aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

> *"Sandıklı'ya Cumhuriyetten bu yana önemli ölçüde yatırım yapılmamıştır. Eğer yatırımlar yapılmış olsaydı, göçler % 80 oranında azalırdı. Ankara'ya yerleşmiş "Sandıklılılar", eğer kentte kazandıklarının yarısını Sandıklı'da kazanabilselerdi, büyük kentte yaşamak yerine Sandıklı'da yaşamayı tercih ederlerdi. 1960 da bıraktıkları Sandıklı, şimdikinden daha iyi bir kültürel ve sosyal yaşam [tiyatro, konser, ailece yemekli toplantılar vb. gibi] seviyesine sahiptir. 1960'larda Sandıklı'nın nüfusu 9.000 iken, günümüzde 40.000'e ulaşmıştır. Sandıklı dışarıya göç verdikçe, zirai faaliyet yetersizliklerinden köy halkı daha çok Sandıklı'ya göç etmeye başlamıştır."*

Veriler; "bayram ateşi", "yağmur pilavı", "odun toplama" ve "köy odaları sohbeti" gibi göz önünde bulundurulması gereken dört kültürel etkinliği

ortaya çıkartmıştır. Birincisi sembolik, ikincisi ve üçüncüsü işbirliği, dördüncüsü ise sosyal içeriklidir. Bu üç kültürel etkinliğin hem ilçenin yaşadığı sosyo-ekonomik değişim sürecinde hem de Ankara'ya göçten sonra "Sandıklılılar"ın Ankara'daki "sosyal birliktelik" şeklini güçlendiren bir niteliğe sahip olduğu, yapılan görüşmelerden de ortaya çıkmaktadır. Buna göre görüşme yapılan grup üyelerinden birisi "bayram ateşi"ni şu şekilde anlatmıştır:

> *"Bayramdan bir gün önce, gece saat ikide, çocuklar ateş yakar. Ateşi güçlendirmek için yanık yağları, patlamasını sağlamak için de maytap ve kaya tuzları serpiştirilir. Bu ateş gece boyunca yanar. Bayram namazı vaktinde bir kişi, o ateşi bekler. Bayram namazına gidildiğinde kadınlar aşağı iner, o ateşin külünden bir parça alarak bayram namazından gelen eşlerine kahve yaparlar. Daha sonra ateş söndürülerek mahalle süpürülür. Buna 'bayram ateşi' denir. Hava şartları bozuk olduğunda, ateş yakmak yerine 'gecine' adı verilen odunlar toplanarak mahallenin fakirlerine dağıtılır."*

Bir başka kültürel etkinlik olan "yağmur pilavı"nı, görüşme yapılan "Sandıklılılar"dan birisi şöyle anlatmaktadır:

> *"Yağmurdan sonra pilav yapmak önemlidir. Çünkü çocuklar 'işbirliği ve ekip çalışması' yapmayı öğrenirler. Çocuklar sokak sokak dolaşırlar, pilav yapmak için malzeme toplarlar. Her ev, mutlaka bir şey vermek zorundadır: Zenginler yağ, orta halliler bulgur, durumu daha kötü olanlar odun verirler. Çocuklar, pilavı pişirttirirler. Şimdilerde bu gelenekleri Sandıklı'daki gençler bile çok zor devam ettirirler. Bunun da sebebi ekonomiktir."*

Bir başka görüşe göre, "Sandıklı'da kahvehanelere gitmek çok önemlidir. Bu sayede, küçükler, büyüklerin hayatta edindikleri "deneyimleri" [askerlik, kent dışına çıkma, ve seyahat ile ilgili tecrübelerini] dinlerler; kendilerine pay çıkartarak, onların düştükleri hatalara düşmezlerdi." Buna ilişkin olarak bayramlardaki "köy odası sohbetleri"ni, görüşme yapılanlardan birisi şöyle anlatmaktadır:

> *"Bayramlarda köy odalarına gidilirdi. Herkes evinde yaptırdığı yemekleri köy odasına götürürdü. Onları ikram ederdi. Odada toplanan mahalle halkı, yemekleri yedikten sonra, dualar eder, bayramlaşırlar, birbirlerine iyi niyet temennilerinde bulunarak ayrılırlardı. Herkes evine gider, bir kez de orada bayramlaştıktan sonra, büyüklerin evlerine*

gidilerek orada da bayramlaşılırdı. En son olarak ta köy ortasında bayramlaşılırdı."

Her ne kadar kente göçle birlikte söz konusu kültürel etkinlikler ortadan kalkmış gibi görünse de; "bayram ateşi", "yağmur pilavı", "odun toplama" ve "köy odası sohbetleri"nin, Ankara'ya göç eden "Sandıklılılar"ın oluşturdukları grup dayanışmasındaki belirgin etkisi dikkati çeker. Bu, aynı zamanda "Sandıklılılar"ın "büyük kent kültürü" içinde kendi varlıklarını sürdürmelerini ve kent kültürüne uyumlarını kolaylaştıran en önemli etkenlerden birisi olarak k arşımıza çıkar.

Göç Süreci

Sosyolojik açıdan göçü ortaya çıkaran etkenler "itici", "iletici" ve "çekici" olmak üzere üç temel kategoride toplanır. **"**Tarımda verim düşüşü", "tarımsal gelirde azalma", "toprak iyeliğindeki dengesizlik", "tarım topraklarının parçalanması ve tarımın makineleşmesi" itici; "taşınım olanaklarındaki gelişme", "kentleşme devinimleri", "mal ve hizmet alışverişinin belli taşıma ve haberleşme ağları çerçevesinde yapılması" ise iletici; "büyük kentlerin sunduğu olanaklar" ise çekici etkenleri oluştururlar" (Keleş, 1996:47-50). Görüşmelerden elde edilen veriler de bu üç etkene ilişkindir. Buna göre, görüşme yapılan kişilerden bir tanesi özellikle bölgedeki "okullaşma düzeyi"ne vurgu yaparak göçün itici etkenlerinden biri olan eğitim olanaksızlıklarını şöyle ifade etmiştir:

"İlkokulu bitirdiğim yıllarda ortaokul yeni açılmıştı. Lise olmadığı için Afyon'da okumak zorunda kaldım. Bütün imtihanlara girerek, tüm sınavları kazandım. O yıllarda meslek okulu mezunları, mesleki fakültelere gidiyorlardı. Bizim bölgemizdeki eksiklik yüksek öğrenim talebini arttırdı, ama ziraat geliri geçimimizi sağlamaya yetmediği için çoğumuz okuyamadık."

Görüşme yapılan kişilerden birisi ise Sandıklı'dan göçün başlama nedenlerini şöyle ifade etmiştir:

"1974'ten sonra Sandıklı'dan göç başlamasının iki nedeni vardır: Birisi Almanya'dan kesin dönüş yapanların Sandıklıya yerleşmesidir. Diğeri 1980'den sonra devlet memuru görevinde olan Sandıklı'ların, tatillerde Sandıklı'ya gelmemeleridir. Çünkü bu kişiler, turizmin de Türkiye'de desteklenmesinden doğan koşulları değerlendirerek, tatillerde sahil kentlerine gitmeye başlamışlardır."

Keleş (1996:50)'e göre nüfusun büyük kentlerde toplanmasını açıklayan kuramlar, daha çok "sanayi kentleri"ne yapılan göç üzerine odaklanırlar. Türkiye'de sanayi kuruluşlarının hemen hemen hepsi büyük ya da küçük kentlerde kurulmuş ya da kuruldukları kasabaları kısa sürede büyük kent durumuna getirmişlerdir. Sanayinin kentleştirdiği kentler arasında Sandıklı'nın; sanayiyi çeken kentler arasında da Ankara'nın bulunmaması, göçün sanayileşme ile ilişkisini azaltmaktadır. Bu bağlamda Sandıklı'dan Ankara'ya göç sürecinde "eğitim", bürokrasi", "prestij" gibi etkenlerin ön plana çıktığı görülür. O dönemde Sandıklı'da okullaşmanın çok az olmasına karşın eğitim fırsatlarının Ankara'da fazla olması, Sandıklı'dan Ankara'ya göçün "plansız göçlerden farkı"nı ortaya çıkarır. Bölgedeki "okullaşma oranının düşüklüğü" ve "çiftçilik gelirlerindeki azalma" göçün "itici" etkenlerini oluştururken; eğitim fırsatlarını değerlendirmek için göç ettikleri bölgedeki "okullaşma oranının yüksekliği", "iş olanaklarının fazlalığı" ve "Ankara'nın 'bürokrat kenti'" olması göçün "çekici" etkenlerini oluşturmaktadır. Her ne kadar 19. yüzyılın en önemli kitle iletişim araçları gazeteler[*] olsa da görüşme yapılan grup üyelerinin doğum tarihlerinin ortalama 1933-1955 yıllarına denk düşmesi, o dönemde çıkan gazetelerin "iletişim devrimi"[*] niteliğinden uzak olduğu ortaya koymaktadır. Ayrıca o dönemde ülkenin genelinde iletişim için yeterli alt yapı yatırımlarının olmaması da göz önünde bulundurulması gereken önemli bir etkendir. Bu da, "iletici" etkenlerin Sandıklı'dan Ankara'ya göç sürecindeki etkisini oldukça azaltır.

Göç Sonrası: Ankara'da Gündelik Yaşam

Sandıklı'dan Ankara'ya göç her kadar "Sandıklı Kültürü"nden uzaklaşmaya neden olsa da görüşmelerden elde edilen veriler, Ankarada'ki "Sandıklılılar"ın, "Sandıklı Kültürü"nden kopmalarının zor olduğunu göstermektedir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi de, kültürel etkinliklerin Ankara'da ancak "aile grupları" ve "vakıf etkinlikleri" ile sürdürülmesidir. İlki kent yaşamı içerisindeki "birincil ilişkileri", ikincisi ise "ikincil ilişkileri" içermesi açısından önemlidir.

---

[*] Günlük gazeteler, ancak ondokuzuncu yüzyıl sonlarından bu yana, binlerce ya da milyonlarca okuyucuları olan "günlük gazete"lere dönüşmüşlerdir. Gazete, çağcıl iletişim tarihindeki temel gelişmeydi. Çünkü birbirlerinden farklı pek çok bilgiyi, sınırlı ve kolayca yeniden üretilebilir bir formatta bir araya getiriyordu. Gazeteler tek bir paket içinde, cari durum hakkındaki bilgiyi, eğlenceyi ve reklamları içeriyordu. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Anthony Giddens, Sosyoloji, s. 389.

[*]* "İletişim devrimi" ise, burada daha çok internetteki gelişmelere bağlı olarak sınırlı grupların ulaşabilecekleri bilgilere kitlelerin de ulaşması anlamında kullanılmıştır.

Aile Grupları

Büyük kent içinde bir anlam arayan her hemşehri grubu gibi "Sandıklılılar" da "aile grupları" içinde kendi kültürlerini en somut şekilde beslenme boyutunda sürdürürler. Bu bağlamda genel anlamda Afyon, özel anlamda ise "Sandıklı Mutfağı" önemini korumaktadır. Üstelik aile gruplarında "alacaş", "ağız açık", "sürtülmüş haşhaş" ve "mercimekli bükme" gibi "Sandıklı Kültürü"nü içeren gıdaların misafirlere sunulmasına; yerel şivenin kullanılmasına; yöreyi tanıtan sembolik eşyaların bulundurulmasına önem verildiği aşağıdaki ifadelerden kolaylıkla anlaşılmaktadır:

"İlçemizin yiyeceklerini Ankara'ya getirmeye devam ediyoruz. Bunları misafirlere ikram etmekten çok mutlu oluyoruz."

"Yörelerimiz Türkülerimiz" adlı kültür programından da (Belgesel, 2002) izlenebildiği kadarıyla, Sandıklı'da "sucuk", "mercimekli bükme", "alacaş", "kesme", "kaymak", "helva", "leblebi" vb gibi gıdalar "Sandıklı Kültürü"nün en temel öğelerindendir.

"Aileler bir araya geliriz. Erkekler genellikle Sandıklı'daki gençlik yıllarını anlatırlar. Herkes yaptığı yemekleri davetli olduğu yere götürür, ev sahibinin yükünü azaltır. Bu yiyeceklerin isimleri "mercimekli bükme", "haşhaş"," ıspanaklı börek", "alacaş"tır". Bu toplantılarda ilçemizin şivesini kullanırız ve birbirimize kaynaşırız."

Bir başkası şöyle devam etmektedir:

"Aile toplantılarında bir araya gelerek, eski günleri anar bundan huzur duyarız. Gençlerin de bundan çok fazla yararlanmaları gerekir. Ben, gençlere her fırsatta Sandıklı'dan ve tarihimizden kopmayın, eğer koparsanız bir sürü bunalımlara girersiniz diye söylerim. Memleketimize katkılarda bulunun diye her fırsatta söylerim. Tabii, böyle şeyler sadece benim faaliyetlerim ile olmayacak kadar büyük bir şeydir."

Aile toplantılarını o kadar önemli görmeyen bir kişi ise düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

"Çocukları kültüre bağlamada aile toplantıları ve Sandıklı geceleri çok etkili değildir. Zaten evlerimizdeki şive, Sandıklı Şivesidir. Çocuklar

bunları duyuyorlar. Her akşam yemeklerimizde çocuklarımızın günlük değerlendirmelerini alırız. Bu da bizi birbirimize zaten kaynaştırır."

Sandıklı ile bağlarını koparmadıklarını, sıklıkla kentin yorucu ortamından sıyrılarak "Sandıklıklı'lı" hemşehrileri ile bir araya geldiklerini ve bundan aldıkları hazzın farklı olduğunu yapılan görüşmelerin neredeyse tamamına yakınından çıkarsamak mümkündür. Ancak büyük kentteki yerleşim yerlerinin birbirinden kopuk olmasından kaynaklanan "ulaşım külfeti"nin, hemşehrileri ile daha sık bir araya gelmelerini engelleyen en önemli etken olduğunu ifade edenlerin oranını da göz ardı etmemek gerekir.

Sosyal dayanışmanın çok önemli olduğunu, kültürün kendi aralarında yaşatılması amacıyla "iki haftada bir" toplandıklarını ve bu gibi toplanmalarda yerel dilin yayvan tarzı olan ne yapıyorsun anlamına gelen "netcen" vb. gibi "kelime, kalıp ve deyimler"in kullanımına önem verdiklerini belirtmişlerdir. Birincil ilişkilerini sürdürdükleri aile toplantılarında yumurta yapılan tava anlamına gelen "dığan", eskiden bacaların uzantıları olup üstlerine bir şeyler konulan "bacağaşı", tencerenin büyüğü anlamına gelen "haranı" gibi kelimelerin kullanıldığını, yapılan görüşmelerin pek çoğundan anlamak mümkündür. Ayrıca gözlemlerden ve yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler, aile gruplarında sembolik değer taşıyan yöresel "halı", "kilim", "çeyiz", "el örmesi giysi"ler ve "resim"lerin görülebilecek yerlere konmasının oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kültürel Formlar

Sandıklı'dan kopmayı hiçbir zaman düşünmedikleri için Sandıklı'ya arada bir, çok az sürelerle de olsa gitmek çok önemlidir. Sandıklı'dan Ankara'ya göçten sonraki kültürel değişimler bir yana, Sandıklı'daki gençlerin bile "doğum", "düğün", "ölüm" vb. kültürel etkinlikleri gerektiği gibi yerine getirmekten oldukça uzak olduklarını ileri sürenler dikkate değer oranlardadır. Bunu, aşağıdaki ifadelerin tamamına yakınından çıkarsamak mümkündür:

"Ankara'daki salon düğünleri, Sandıklı'daki düğünlere benzemiyor. Sandıklı'da erkekler, dışarıda otururlar; trampet, davul, zurna eşliğinde eğlenirler. Belediye düğün salonlarında düğün merasimleri yapıldıktan sonra, gençler kendi aralarında eğlenmeye giderler. Zeybek gibi oyunlar üç beş dakika ile sınırlı kalıyor şimdi."

"Sandıklı'da bile insanlarımız zamanla salon düğünlerine kaydılar. Oynama ve çalgı yerini dansa bıraktı. Ankara'da da düğünlerin salonda yapılması kültürü yaşamamıza engel oldu."

"Düğünlerin salonlarda yapılması oyunları, türküleri vb adetleri kullanmamızı zorlaştırıyor. Düğün, doğum durumlarında aileler arasında hediyeleşmeye çok önem veririz."

"Başka yerlerden kız alış-verişleri konusunda bir tutuculuğumuz yoktur. Evliliklerde karşılıklı konuşma ve uzlaşma yoluyla görev bölümü yapılır. Düğün törenleri Ankara'daki genel usule göre gerçekleştirilir. Mekân uygun olmadığı için köy düğünlerini, Ankara'ya taşıyamıyoruz. Bir de salon düğünlerinin daha cazip olması bunu hepten zorlaştırıyor. Davul, zurna Sandıklı'da ve Ankara'daki Sandıklılılar gecelerinde kullanılır."

Teknolojik değişim sürecine rağmen Sandıklı'da doğum, düğün, duvak, gelin ve damada ilişkin "tel koptu", "kim vurdu", "güvey dirilmesi", "duvak başı" gibi adetlerin büyük oranda yaşatıldığı görülmektedir (Yılmaz, 2001). Ancak ikinci kuşaktaki grup dışı evlenmelerin "salon düğünlerini" zorunlu kılması, söz konusu kültürel etkinliklerin Ankara'da sürdürülmesini güçleştiren en önemli etkenlerden birisidir.

Vakıf Etkinlikleri

Sandıklı'dan Ankara'ya göç eden grubun kendi kültürlerini yaşatmak ve mümkün olduğu kadar sonraki kuşaklara aktarmak için "dernek" ve "vakıf" etkinliklerine önem verdikleri görülür. Üstelik bu organizasyonlar hem Ankarada'ki "Sandıklılılar"ın Sandıklı ile bağlarının sürekliliğini sağlamış hem de "Sandıklılılar"ın Ankara'ya uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Başlangıçta dernek yapısında sürdürülen etkinlikler, daha sonraları ülkenin içinde bulunduğu durum da göz önünde bulundurularak vakfa dönüştürülmüştür. Bunu, görüşme yapılan "Sandıklılılar" çeşitli görüşmelerde ifade etmişlerdir.

"Şubat 1967'de "Sandıklı Kültür ve Kalkındırma Derneği" benim teklifimce kuruldu. İlk işimiz, Kilis düğün salonunu kiralayarak 1967 yılında Sandıklı gecesi yapmak oldu ve bu salona yedi yüz kişi geldi. Daha sonra Ekim 1967'de çapını daha da büyüterek, Akay düğün salonu gibi 800 kişilik salona, 1000 kişinin gelmesini sağladık. Bu faaliyetimizde en çok dikkati çeken folklor ekibinin getirilmesi oldu. 1968'de ilk yemekli Sandıklı gecesi yapıldı. Ankara'daki "Sandıklı'lar"ın bu şekilde başlayan sosyal faaliyetleri, çok sıcak bir ilgi gördü. Düğün, sünnet tö-

reni vb faaliyetlerde de aileler, hemşehrilerimizin adres listelerini alarak, birbirleri ile haberleşme imkanına kavuştular. 1978'de dernek kapanıncaya kadar, her bayramda salon kiralamak suretiyle, Ankara'daki Sandıklılı hemşehrilerin, yorulmadan kaynaşmaları ve görüşmelerini sağladık. Ankara'daki Sandıklıklılar arasında diyaloğu kurunca, dernek görevini zaten tamamlamıştı."

"Biz Ankara'ya öğrenim görmeye geldiğimizde, Yüksek Tahsil Cemiyetleri vardı. Biz bunların faaliyetlerini pek fazla beğenmiyorduk. Buna tepkiden biz "Sandıklılılar" da büyük kentte diğer gruplar karşısında konumumuzu belirlemek için "Sandıklılılar Derneği"ni kurmaya karar verdik. Büyüklerimiz buna öncü oldular. Gelen hemşehrilerimize, kalabilsinler diye bir yurt açmak niyeti ile bu faaliyetlere başladık. Ankara'da diğer illerin yurtları varken, Afyon ve "Sandıklılılar"ın birer yurtları yoktu. Dernek faaliyetleri sayesinde pek çok hemşehrilerimizi bir araya getirdik. Gazeteler yazdık. Bu faaliyetler basamak basamak ilerledi. Sıkı yönetim zamanında amacından sapmasın diye, kapatıldı."

"Ülkedeki genel gidişe bağlı olarak Vakıf faaliyetlerine yönelindi. 1996 yılında "Sandıklı'lar Yardımlaşma, Dayanışma, Araştırma, Tanıtma ve Kalkındırma Vakfı" kuruldu. Sandıklı'daki gelenek ve görenekleri, Ankara'daki koşulların elverdiği ölçüde yaşatmaya çalıştık. Esas itibariyle, Sandıklı'da doğup büyüyerek Ankara'ya yerleşmiş ve belli yaşlara gelmiş insanların (ailelerin) çocuklarının, o kültürü unutmaması ve yaşatması amacı vardır. Bu ama,ç büyük oranda gerçekleşiyor. Yemekli ve yemeksiz kültür faaliyetlerinde ikinci ve üçüncü nesil gençler de yerlerini alıyorlar."

Görüşmecilerden birisi de şöyle devam etmiştir:

"Aşağı yukarı 30 sene evvel, Sandıklıları tespit etme çalışmalarına başladım. Tek tek isim, adres ve telefonları kaydettim. Bu birikimlerimi yeni kurulan vakıf faaliyetlerinde kullanılması için, oraya veriyorum."

"Sandıklı'nın kalkınmasını ve tanıtılmasını sağlamak gayesiyle her türlü sanayi, iktisadi, sosyal, kültürel, eğitim, turizm, sağlık ve çevre koruması çalışmalarını gerçekleştirmek; amaçları doğrultusunda gazete, dergi, kitap vb. gibi yayınlar yapmak ve panel, konferans, seminer, sempozyumlar düzenlemek; yazışma ve yardımlaşmayı sağlamak üzere çeşitli etkinlikler düzenlemek; iş imkanı sağlamak için dil kursları düzenlemek, meslek kursları açmak; kültür gelişmesine katkıda bulunmak; yerel yönetimlerle karşılıklı yardımlaşmak, vakfın başlıca amaçlarındandır" (Yönetmelik, 1996: 5-8). Söz konusu temel amaçlara ilişkin çeşitli vakıf etkinliklerinden başlıcaları: "1996 yılından başlayarak her yıl hem Sandıklı'da hem de Ankara'da ve

diğer kentlerde geleneksel "Sandıklılılar Gecesi" düzenlemek, Sandıklı dışında yaşayan hemşehrilerinin adreslerinden oluşan adres kütüğünü oluşturmak, hemşehrilerin çocuk ve torunlarını bir araya getirmek amacıyla yılın belli dönemlerinde piknik ve toplantılar düzenlemektir." (Sandıklı'lılar Yardımlaşma, Dayanışma, Araştırma Tanıtma ve Kalkındırma Vakfı faaliyet raporu, 2001). Evlilik, düğün, doğum, ölüm vb. gibi faaliyetler esnasında "çiçek ya da çelenk" göndermek yerine "Sandıklı'lı" gençlere daha da fazla eğitim olanağı sağlanması için vakfa bağış yapmalarını sağlayan "tebrik kartları"nın bulunduğu görülür. Bu ise, ilk kuşak Ankara'ya gelen "Sandıklılı'ların" eğitime verdikleri önemin hala sür(dürül)düğünü göstermesi açısından üzerinde durulması gereken en temel etkenlerden birisidir. Vakfın etkinliklerini görüşme yapılan grup üyelerinden bazıları şöyle ifade etmiştir:

"Vakıf birleşmeyi sağladı. Bilinmeyen adresleri buldu. Hemşehrilerin bir birleri ile dayanışmasını sağladı. İletişim mekanı oldu. Sandıklı ile bağlantıyı sağladı. En son "Sandıklılılar" Gecesi'nde geleneksel giysilerimiz sergilendi. Sergilenen giysinin adı "Fıta-kıvrak"tır. Fıta-kıvrak, üstte atkı altta siyah kumaştan yapılan, etekten oluşan geleneksel bir giysidir. Modernleşme ile paltoya dönüşen bu giysiyi, sergilenmesi gerektiğinde, bunu sergileyecek pek kimse bulunamadı. Genelde kadınların giydikleri bu giysiyi, o geceye mahsus olmak üzere kültürünü yaşatmaya daha çok önem veren bir erkek olarak ben giydim. Bu etkinlik çok fazla beğeni topladı".

"Sandıklı gecelerine daha çok kişinin katılmasında vakfın kurulması çok etkilidir. Böyle gecelerde büyüklerin bulunması, onların ellerinin öpülmesi, çok güzel bir şey. Böyle ortamlar, çocuklarımıza zaman zaman garip gelir. Çocuklar arasında bir etkileşim yaratmak kolay olmuyor."

"Kültürel etkinliklerimizi vakfın düzenlediği Sandıklı gecelerinde yaşatabiliyoruz. Daha önceden hiç birbirlerini tanımayan çocuklarımız, böyle Sandıklı gecelerinden sonra, "baba ben Sandıklı'lı filan filanın oğlu/kızı ile görüşmeye gidiyorum" der hale geldi. Hele bunların içinden en sonuncusu çok güzeldi. Sandıklı'dan gelen bando ve müzik grubu, geleneksel çalgılar çaldılar ve oyunlar oynadılar. Yörenin giysilerini giydi çocuklarımız. Bu tür geceler maziyi canlandırıyor. Hayatımda hiç görmediğim hemşehrilerimi gördüm. muhabbet ettim."

Göç öncesinde Sandıklı'da oldukça fazla önem verilen "bayram ateşi", "yağmur pilavı", vb. gibi etkinliklerin yanı sıra vakıf etkinlikleri de "Sandıklılılar"ın büyük kent kültürü içerisinde varlıklarını sürdürmelerini sağlayan en önemli etkenlerden birisi olarak değerlendirilebilir. Vakıf etkinlikle-

rinin bir yandan "Sandılık'lılar"ın büyük kente uyumlarını sağlarken; diğer yandan da koşullar elverdiğince Sandıklı'nın gelişmesine ilişkin olanakları değerlendirmeye çalıştığı görülür.

SONUÇ

Kültürel etkileşim sürecindeki gündelik yaşam değişimini, Sandıklıların Ankara'ya göç sürecinin bir ürünü olan kültürel etkileşim süreci ile ortaya koyan bu çalışmanın sonuçları, göçün nitelikleri ve gündelik yaşam değişimi olarak iki temel kategoriye ayrılmaktadır. Ayrıca gündelik yaşam değişimi de kendi içinde aile grupları ve kültürel formlar olarak iki alt kategoriye ayrılmaktadır. Buna göre;

Sandıklı'dan Ankara'ya göç, gündelik yaşama ilişkin pek çok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Göçten önce ilçeden ayrılma nedeni yalnızca "askere gitmek" iken; göçten sonra ilçeden ayrılma nedeni "kaliteli eğitim" olanaklarını daha iyi değerlendirme yönünde değişim göstermiştir. Katılımcıların yaşam öykülerinde eğitim olanaklarına vurguda bulunmaları, bunun en önemli göstergesidir. Sandıklı'dan Ankara'ya göçün nedenleri "kaliteli bir eğitim", "iyi bir meslek", "yüksek statü ve gelir", "sosyal onur" ile yakından ilişkilidir. Böylece, söz konusu göçün nedeninin sadece II. Dünya Savaşı'nın olumsuz sosyo-ekomik sonuçları ile sınırlandırılamayacağı ortaya çıkar. Bu bağlamda Sandıklı'dan Ankara'ya göçün; "ilçenin etrafının dağlarla çevrili" olması açısından coğrafi, Sandıklı'daki "okullaşma" oranının yok denecek kadar az olmasına karşın Ankara'daki "okullaşma" oranının oldukça fazla olması ve nitelikli işlere yönelmek açısından "eğitsel", Ankara'nın merkezi bir kent olması açısından "bürokratik" olmak üzere üç temel nedeni söz konusudur. Göç sürecinin gündelik yaşam üzerindeki etkilerinin ortaya konmasında, bu üç temel nedenin göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir. Böyle bir sonuç ise, Sandıklı'dan Ankara'ya yapılan göçün niteliğinin "rastlantılara" ve "risklere" dayalı "plansız bir göç" olmadığını göstermesi açısından üzerine odaklanılması gereken önemli ayrıntılardan birisini oluşturur.

Sandıklı'dan Ankara'ya göçten kaynaklanan kültürel etkileşim süreci, Sandıklılıların gündelik yaşamını da büyük ölçüde değiştirmiştir: Bu değişim "aile grupları", "kültürel formlar" ve "vakıf etkinlikleri" temelinde gerçekleşmiştir. Aile gruplarında kullanılan kelime, deyim, atasözü vb gibi kalıplar; beslenme alışkanlıkları; evlerinde kullandıkları sembol, gösterge ve nesneler, Sandıklılıların hem kültürel etkinliklerini Ankara gibi büyük kent merkezle-

rinde yaşatmalarını hem de kendi aralarındaki sosyal dayanışmalarını güçlendirmelerini sağlamıştır. Ancak kent yaşamının "farklı düşünceleri bir potada eritme" özelliği, genç kuşakların grup dışı evlilik (exogami) eğilimleri, düğünlerin salonlarda yapılmaya başlanması, büyük mekânların olmayışı vb. gibi etkenlerin, Sandıklı düğünlerinde çok önem verilen "tel koptu", "kim vurdu", "güvey dirilmesi", "duvak başı" gibi kültürel etkinliklerin giderek daha da azalmaya başladığını ortaya koymaktadır. Üstelik kuşaklar ilerledikçe grup dışı evlenmelerin artması da, kendi kültürel kalıplarının yaşamasını güçleştiren diğer bir etken olarak karşımız çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel etkinliklerin, sosyal grup ve organizasyonlarla sınırlı kaldığı ileri sürülebilir. Böyle bir sonuç ise "sanayileşme", "teknoloji", ve "modernleşme"nin göç üzerindeki etkilerinin, öngörülenden daha fazla oluğunu açıkça ortaya koyar.

SUMMARY

Social scienists who have launch new research techniques, including phenomenologists, ethnomethodologists, interactionists f.g. have begun to discuss cultural dimensions of micro groups rather than their predecessors. That's why, the increasing role of everyday life issue which is outcome of created, shared and reviewed meanings of group members' experiences may examining clearly.

Taken all of these improvements in social science approaches into account, this paper evaluating Sandıklı Group's changing everyday life during migration process from Sandıklı to Ankara is achieved. Although quantitative researches do not require any accurate theory test, general conclusions-laws, and special sampling techniques; nonetheless, the population of Sandıklı Group living in Ankara is limited with 15 participants to determine the restrictions of the sample clearly. However, "life story" data collection is implemented to unveil group member's view. Group member's positive approach is also facilitated using (tape) recorder in interviews.

Above all, participants' statements are reflected as much directly as to increase reliability and therefore validity of the study. Afterwards, variables are distinguished into three main categories as everyday life in pro-migration of Sandıklı, migration process, and everyday life in Ankara. And the restrictions of some concepts are defined in accordance with the cultural interaction. In this way, two main result, such as the characteristics of immigration and everyday life change is achieved. However, the category of everyday life changes distinguished into three subcategories as family groups, foundation activities and cultural forms.

Differences between pro-migration and after migration situations unveils three definite reasons accelerated migration from Sandıklı to Ankara: The first is geographic reason put forward the characterisitcs of the region surrounded by high mountains. The second is educational reason which expresses the increasing rate of educational and job opportunities in Ankara. And the third is bureaucratic reason pointed out the size of Ankara in which several daily needs may easily meet. So, different characteristics of migration from Sandıklı to Ankara from any other "unplanned" and "accidental" migrations with respect to targeting education, income, prestige and therefore social honour may easily understand.

These characterics of migration play crucial role in cultural interaction process which has considerably effected everyday life which materializes especially in the "context of family groups", cultural forms" and "foundation activities". Indeed, words, idioms, proverbs, symbols and signs as well as local nourishments are still functional in Sandıklı Group's everyday life. Furthermore, all of these factors have particularly strenghtened social solidarity of Sandıklı Group in Ankara. But, on the other hand, the characteristics of urbanization which harmonize different viewpoints, the increasing rate of exogami, spread of wedding ceremonies held in city halls and therefore lack of big squares e.g. have notably limited the role of cultural forms, named "tel koptu", "kim vurdu", "güvey dirilmesi" and "duvak başı" which was the most important part of the culture in Sandıklı. Nonetheless, it should be kept in the mind that none of other factors mentioned above is not as much effective as the increasing rate of exogami between new generation Sandıklı youths.

KAYNAKÇA

ALASUUTARI, P.
1995 **Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies**, London: Sage Publications.

ASLANTÜRK, ZEKİ.
1999 **Sosyoloji**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.

ATKINSON, R.
2002 "The Life Story Interview", **Handsbook of Interview: Research, Context&Method,** J. F Gubrium and J. A. Holstein (eds.), California: Sage Publications, pp. 121-140.

BERNARD, H. R.
1994 **Research Method in Anthropology: Qualitative Quantitative Approaches**, London: Sage Publications.

BOCK, P. K.
2001 **İnsan Davranışının Kültürel Temelleri (Psikolojik Antropoloji**), N. S. Altuntek (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.

DOOLEY, D.
2001 **Social Research Method**, New Jersey: Printice Hall.

ERIKSEN, T. H.
2001 **Kültür Terörizmi: Kültürel Arınma Düşüncesi Üstüne Bir Deneme**, A. Ö. Otçu (çev.), İstanbul: Avesto Yayınları.

ERKAL, MUSTAFA
1998 **Sosyoloji**, İstanbul: Der Yayınları.

FITCHER, JOSEPH.
1994 **Sosyoloji Nedir?,** N. Çelebi(çev.), Ankara: Atilla Kitabevi.

FUAT, MEMET
2000 **Kültür Alışverişi**, İstanbul: Adım Yayınları.

GIDDENS, ANTHONY
2000 **Sosyoloji**, H. Özel vd. (çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.

GUBRIUM, J. F and J. A. HOLSTEIN
2004 "The Active Interview", **Oualitative Research, Theory, Method and Practise,** D. Silverman (eds.), London: Sage Publications, pp.140-161.

GÜNGÖR, EROL
1997 **Kültür Değişmeleri ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GÜNGÖR, NEVİN
1991 **Kültür-Dil-Eğitim Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÜVENÇ, BOZKURT
1994 İnsan ve Kültür, İstanbul: Remzi kitabevi.

HOLSTEIN, J. A and J. F. GUBRIUM
1994 "Phenomenology, Ethnometodology, and Interpretetive Practise", **Handsbook of Qualitative Research**, N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (eds.), London: Sage Publications, pp. 262-276.

JOHNSON, J. M.
2002 "In-Depth Interviewing", **Handsbook of Interview: Research, Context&Method**, J. F. Gubrium and J. A. Holstein (eds.), California: Sage Publications, pp. 103-119.

KELEŞ, RUŞEN
1996 **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi.

KÖSOĞLU, NEVZAT
1998 **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

MILLER, J. and B. GLOSSNER
2004 " 'The Inside' and 'The Outside': Finding Realities in Interviews", **Qualitative Research, Theory, Method and Practise**, D. Silverman (eds.), London: Sage Publications, pp. 125-139.

NAMENWITH, J. Z and R. P. WEBER
1987 **Dynamics of Culture**, London: Printed and Bound in Great Britain by Biddles.

NEUMAN, W. L.
2003 **Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches**, Boston: Pearson Education Inc.

NİRUN, NİHAT
1994 **Aile ve Kültür**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

ÖZCAN, YUSUF ZİYA
1998 "İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar", **Türkiye'de İçgöç**, A. İçduygu, İ. Sirkeci ve İ. Aydıngün (der.), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ss. 78-90.

ÖZÖNDER, M. CİHAT
1984 "Kültür Bütünleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, ss. 132-152.

POLOMA, M. MARGARET
1993 **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, H. Erbaş(çev.), Ankara: Gündoğan Yayınları.

RAPOR
2001 **"Sandıklı'lılar"** Yardımlaşma, Dayanışma, Araştırma, Tanıtma ve Kalkındırma Vakfı Faaliyet Raporu.

SANDIKLI BELGESELİ
2002 **"Yörelerimiz, Türkülerimiz",** A. İçli (Sun.), Ankara: TRT 2-GAP Yayını.

TEKELİ, İLHAN ve L. ERDER
1978 **İçgöçler**, Ankara: H.Ü. Yayınları.

UYGUR, NERMİ
1984 **Kültür Kuramı**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÜNALAN, TURGAY
1998 "Türkiye'de İçgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi", **Türkiye'de İçgöç**, A. İçduygu, İ. Sirkeci ve İ. Aydıngün (der.), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ss. 91-10.

WARREN, C. A. B.
2002 "Qualitative Interviewing", **Handsbook of Interview: Research, Context & Method,** J.F Gubrium and J.A. Holstein (eds.), California: Sage Publications, pp. 83-101.

WILLIAMS, R.
1995 **The Sociology of Culture**, Chicago: The University of Chicago Press.

WOLFF, H. K.
1990 "Fenomenoloji ve Sosyoloji", **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, H. Rızatepe (çev.), T. Bottomore ve R. Nisbet (der.), Ankara: Verso Yayıncılık, ss. 509-571.

WOODS, P.
1995 **Succesful Writing for Qualitative Researchers**, London: Routledge.

YILDIM, A ve H. ŞİMŞEK
2000 **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILMAZ, NİYAZİ
2001 **Afyonkarahisar Sandıklı'da Kültür ve Sanat**, Ankara: ?.

YÖNETMELİK
1996 **"Sandıklılılar" Yardımlaşma, Dayanışma, Araştırma Tanıtma ve Kalkındırma Vakfı Resmi Senedi**. Ankara:?.